

University of Groningen

Desperately Seeking Mary. A Feminist Appropriation of a Traditional Religious Symbol

Maeckelberghe, Els Lisette Maria

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1991

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Maeckelberghe, E. L. M. (1991). *Desperately Seeking Mary. A Feminist Appropriation of a Traditional Religious Symbol*. Kok Pharos Publishers.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Nederlandse samenvatting

Is het mogelijk om vanuit feministisch perspectief over Maria te spreken? Kan een traditioneel en beladen beeld een nieuwe inhoud krijgen? Hoe vindt het proces van interpretatie van een dergelijk beeld plaats?

In de feministisch-theologische discussie bestaan grote onduidelijkheden met betrekking tot het omgaan met traditioneel overgeleverde beelden. Zijn de traditionele beelden nog levensvatbaar? Bezitten ze een bevrijdend perspectief voor vrouwen? Of zijn ze volledig onbruikbaar geworden door eeuwenlang patriarchaal misbruik? De figuur van Maria is hier een voorbeeld van: de reacties binnen vrouwenstudies theologie verlopen van een volledige afwijzing van Maria tot pogingen tot herinterpretatie. In deze dissertatie wordt de vraag naar het interpretatieproces gesteld.

In het eerste hoofdstuk, *Feminist Interpretations of Mary*, wordt een overzicht gegeven van diverse feministische interpretaties van de figuur van Maria. Na een situering van de recente mariologische discussies en achtergronden komen achtereenvolgens aan bod: C. Halkes, R. Radford Ruether, E. Schüssler Fiorenza, E. Johnson, I. Gebara en M. Bingemer, M. Daly, C. Ochs en C. Mulack, M. Kassel, M. Warner, P. Schine Gold en B. Corrado Pope. De auteurs worden gesitueerd binnen haar eigen context. Naast de presentatie en situering van de auteurs worden kritische vragen geformuleerd t.o.v. haar specifieke interpretatie van Maria. Het hoofdstuk wordt afgerond met een verdieping van twee vragen die bij alle auteurs opduiken: enerzijds de vraag naar 'wat' wordt geïnterpreteerd (wordt Maria gepercipieerd als een symbool, een dogmatisch gegeven, een element dat nu eenmaal tot het volksgeloof behoort, een psychische structuur, een instrument van machtsuitoefening) en 'wie' interpreteert (stelt men zich op het standpunt van de 'neutrale' wetenschapper of wordt bijvoorbeeld een verbondenheid met de vrouwenbeweging verdisconteerd). Anderzijds wordt de kwestie van de 'historische achteloosheid' van de meeste auteurs geconstateerd. 'Maria' is een gegeven dat aan steeds wisselende interpretaties onderhevig is geweest. Historische precisering en situering is noodzakelijk.

In hoofdstuk twee, *A Feminist Model of Interpretation*, wordt ingegaan op de vragen: 'wat' wordt geïnterpreteerd en 'wie' interpreteert. Wat betreft de eerste vraag, 'wat' wordt geïnterpreteerd, wordt geopteerd voor een exploratie van Maria als symbool. Hiertoe wordt een theoretisch kader uitgewerkt waarbinnen het begrip symbool wordt afgebakend. Er wordt gekozen voor een hermeneutische aanpak zoals gesuggereerd in het

werk van P. Ricoeur. Wat betreft de tweede vraag, 'wie' interpreteert wordt geargumenteed dat het zinvol is om van een vrouwelijk interpreterend subject uit te gaan.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd: In een eerste paragraaf wordt aan de hand van enkele studies een korte aanduiding gegeven van de verwerking van de problematiek symbolen, vrouwen als symbolen, vrouwelijke symbolen binnen vrouwenstudiesonderzoek. De studie van Warner (*Monuments and Maidens*) en de bundels *Immaculate and Powerful* en *Gender and Religion* tonen aan dat een uitgewerkt theoretisch kader ofwel ontbreekt ofwel onvoldoende is uitgewerkt. In de tweede paragraaf wordt toegewerkt naar het idee van *symbolic imagination*. Na een eerste, intuïtieve exploratie van de samenhang tussen taal, beelden en symbolen wordt een meer systematische uiteenzetting over symbooltheorieën gegeven. Het is niet de bedoeling om een uitgebreide presentatie en evaluatie van alle mogelijke symbooltheorieën te geven, maar om de hermeneutische theorie van P. Ricoeur te situeren. Ricoeur definieert symbolen als participierend in een verhaal. De betekenis van het symbool is afhankelijk van de plaats die het in het verhaal inneemt. Een symbool zonder verhaal of context bestaat niet. Zo valt ook Maria als symbool niet te begrijpen zonder erkenning van de context, van het verhaal waarin ze functioneert. Belangrijk bij de activiteit van het symboliseren is de plaats van de *imagination*. Dit is een actief proces dat een spel van vernieuwing en sedimentatie activeert.

De plaats van het symboliserende subject is in het Ricoeuriaanse schema cruciaal. Dit is bij Ricoeur een sekse- en/of genderloos subject. Feministische theorievorming wijst op het problematische karakter van het zogenaamde neutrale subject. De huidige stand van zaken binnen vrouwenstudies benadrukt dat het 'vrouwelijk subject' niet te conceptualiseren is. De nadruk komt te liggen op een gemeenschap van vrouwen die als collectiviteit haar zelfdefinitie in handen nemen. Deze idee wordt ontwikkeld met behulp van R. Braidotti's concept van de politiek van ontologische differentie.

In het derde hoofdstuk, *Mary: A Nineteenth Century Heritage*, wordt nader aandacht besteed aan de 'historische achteloosheid'. Tevens wordt de contextgebondenheid -- belangrijke categorie in het paradigma van Ricoeur -- van interpretaties van het symbool Maria gepreciseerd. Hiertoe wordt de negentiende eeuwse erfenis van actuele herinterpretaties van Maria ontrafeld. De negentiende eeuwse Maria wordt gereconstrueerd en het belang dat binnen vrouwenstudies wordt gehecht aan de negentiende eeuw als mogelijke gefeminiseerde eeuw wordt geanalyseerd. Dit hoofdstuk dient een dubbel doel: het blootleggen van de verbondenheid van de twintigste eeuw met de negentiende (de erfenis van de beeldvorming rondom Maria) alsook het scherp stellen van de verschillen (het interpre-

teren en omgaan met Maria vanuit een feministisch bewustzijn, geworteld in een feministische gemeenschap).

Drie redenen bepalen de aandacht voor de negentiende eeuwse Maria: eerst en vooral biedt de studie van de negentiende eeuw ons de problematiek van het Mariavereringsmechanisme in close-up. Ten tweede blijkt dat de lappendeken die Maria is in de negentiende eeuw tot een soort voltooiing komt. Ten derde vormt de negentiende eeuwse Mariabeeldvorming, en in een bredere kontekst de gehele negentiende eeuw de achtergrond voor het huidige feministische onderzoek.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd: eerst wordt een algemeen inzicht geboden in het Europese katholieke negentiende eeuwse klimaat, met bijzondere aandacht voor de plaats van Maria. Vervolgens wordt een beperking ingevoerd en concentreert de studie zich op de Belgische mariële devotie. Deze beperking stelt ons in staat het mechanisme van de Mariaverering in detail en van nabij te bestuderen. De iconografie van Maria krijgt een centrale plaats. Tenslotte wordt de relatie tussen deze specifieke Maria en vrouwen in de negentiende eeuw gelegd.

Het vierde hoofdstuk, *Desperately Seeking Mary*, bevat naast een recapitulatie van de kernpunten van de eerste drie hoofdstukken een verdere indicatie en afbakening van de interpreterende gemeenschap die zich voor Maria geplaatst ziet. Aan het einde van het hoofdstuk wordt een poging tot interpretatie van Maria voor twintigste eeuwse vrouwen in een geseculariseerde maatschappij gepresenteerd. De interpreterende gemeenschap wordt omschreven als een gemeenschap van vrouwen die streeft naar de bevrijding van het 'ik' van alle vrouwen en die zoekt naar bevrijding in het proces van interpretatie van wat voor haar ligt. Traditie wordt niet opzij gezet maar gezien als een erfenis waar men zich doorheen moet werken. Deze activiteit kan soms leiden tot momenten van onverwachte openbaring. Het is tevens een gemeenschap gevormd door vrouwen en mannen die openstaat voor vormen van verzet en solidariteit. Verschillen (bv. vrouw of man) hoeven geen scheidslijn te zijn. Deze gemeenschap laat zich inspireren door de bijbelse teksten.

De interpretatie van de film *Gebroken spiegels* is een aanzet tot en voorbeeld van creatief symboliseren. In het proces van interpretatie wordt duidelijk hoe de subtiële referenties naar Maria in deze film ons op het spoor zetten van een bevrijdend beeld: Maria die te denken geeft over de kracht van gedeeld rouwen en van de Onbevleete en Reine positie van vrouwen in een wereld vol geweld.